

‘Uytten buyck van 't landt’. Holland en de Staten-Generaal (1626-1630)

Ida Nijenhuis

Inleiding

Op zaterdag 2 oktober 1627 noteerde Nicolaes Stellingwerff dat in de Staten van Holland verdeeld was gereageerd op het voorstel ‘omme uytten buyck van 't landt eenige meerder personen in 't Collegie van de heeren Staeten-Generael te deputeren, mitsgaders [...] omme in de Camer van der Generaliteyts Reeckeninge 'tzelve te doen, ende dezelve voor langeren tijdt te continueren, teneynde de provintiën die van Hollandt met haer gestadicheyt nyet al te zeer en prevaleren’. Stellingwerff, pensionaris van en afgevaardigde namens Medemblik, hield in opdracht van de burgemeesters van die stad nauwkeurig aantekening van de beraadslagingen in de zittingen van de Hollandse Staten. Het voorstel om uit Hollands 'buik', het collectief aan stemgerechtigde leden van de provincie, meer vertegenwoordigers voor langere tijd naar de genoemde instellingen te sturen, had volgens de pensionaris de volledige instemming van de heren van Dordrecht, Amsterdam en Rotterdam. De edelen en de meeste andere steden meenden echter ‘dattet een notoire nieuwicheydt was ende daeromme zijn swaricheyt soude hebben ende als de leeden maer gequalificeerde ende getrouwe personen committeerden, dat daermee de zaecke was geholpen’. Bovendien was er in hun ogen geen geld voor traktementen voor de nieuwe gedeputeerden. Tegelijkertijd werd een ander voorstel, nog een extra, derde Hollandse raad te committeren naar de Admiraliteit in Zeeland, om financiële redenen afgewezen, in dit geval unaniem.¹ Inderdaad bleef het aantal Hollandse afgevaardigden naar de Staten-Generaal, de Generaliteitsrekenkamer en het Zeeuwse Admiraliteitscollege ongewijzigd.

Niet die uitkomst, maar de motivering van de eventuele uitbreiding van de Hollandse afvaardigingen naar Generaliteitscolleges is opvallend. Zij suggereert bezorgdheid over het vermogen van de Hollanders de gang van zaken in deze instellingen te beheersen. Gevreesd werd immers dat de afgevaardigden van de overige provincies met hun onafgebroken aanwezigheid een voorsprong in kennis en ervaring zouden opbouwen en daarmee een overwicht ten aanzien van

---

¹ De edelen hadden volgens Stellingwerff overigens wel oren naar een eigen, permanente vertegenwoordiging in de Generaliteitsrekenkamer, maar kregen dat dus niet gedaan. *Particuliere Notulen van de vergaderingen der Staten van Holland 1620-1640 door N. Stellingwerff en S. Schot III*, juli 1625-april 1628. E.C.M. Huysman ed., RGP, Grote Serie nr. 206 (Den Haag 1989) 3099, 3347. De gedrukte resoluties van de Staten van Holland maken niet duidelijk wie de

Holland. Stellingwerff laat hun argumenten onvermeld, maar de genoemde voorstanders van de uitbreiding, de grotere steden, droegen een flink deel van de Hollandse Generaliteitslasten en zouden belang kunnen hebben bij een steviger vertegenwoordiging in de Staten-Generaal, vooral ook omdat de overige provincies na het Bestand hun quoten steeds moeizamer oprichtten. Kennelijk was het in oktober 1627 voor bepaalde Hollandse steden zaak met extra vertegenwoordigers aanhoudend aanwezig te zijn om daar waar dat opportuun was bij te dragen aan de financiële en politieke dominantie van de 'buik van het land'. De vraag is nu hoe deze uiting van ongerustheid over de Hollandse *span of control* ten aanzien van Generaliteitsinstellingen beoordeeld moet worden. Betrof het een exceptionele actie die eigenlijk de regel van een politiek-institutioneel immer overheersende provincie Holland bevestigt?² Hieronder zal met behulp van een nieuw onderzoeksinstrument, namelijk de elektronisch ontsloten en doorzoekbaar gemaakte resoluties van de Staten-Generaal 1626-1630, een aantal van de bestaande analyses betreffende Hollands rol in de landelijke besluitvorming, worden getoetst en eventueel aangevuld.³ De verhouding tot de overige gewesten, de werkwijze van de Staten-Generaal en specifiek de ontwikkeling van het commissiewezen zullen daarbij aan de orde komen. Vervolgens zal de feitelijke aanwezigheid van de Hollanders op Generaliteitsniveau worden vergeleken met die van de gedeputeerden uit de overige provincies. Daarna komt de aard van Hollands inbreng in de Staten-Generaal aan de orde en zal worden nagegaan in welke situaties de provincie daar een (extra) inspanning moest leveren om haar zin te krijgen.

Beeld

De jaren 1626-1630 maken deel uit van het tijdvak waarin Holland zich door interne politieke, economische en religieuze tegenstellingen niet voluit kon manifesteren als de daadkrachtige leidende provincie van voor 1618 of van na 1640. Met landsadvocaat Oldenbarnevelt hadden zowel de provincie als de Staten-Generaal een doorkneed politiek leider en financieel expert verloren. Maurits liet met Anthony Duyck een inschikkelijk opvolger benoemen in de lagere rang van raadpensionaris, met minder taken en bevoegdheden. Met zijn wetsverzetten van 1618 creëerde

---

indieners van de voorstellen waren, maar aangenomen kan worden dat het initiatief bij de grote steden lag. NA, 3.01.04.01, archief Staten van Holland, inv.nr. 60, resoluties van 2 augustus, 7 september en 2 oktober 1627.

² In de periode 1626-1630 heb ik geen vergelijkbare poging tot uitbreiding van de Hollandse afvaardigingen in Generaliteitsinstellingen kunnen ontdekken, maar zie G. de Bruin, *Geheimhouding en verraad: de geheimhouding van staatszaken ten tijde van de Republiek (1600-1750)* (Den Haag 1991) 146 voor een klaagzang van Dordrecht uit 1640 over de nadelige effecten voor Holland van de langere aanstellingsduur van gedeputeerden uit andere gewesten.

³ *Besluiten Staten-Generaal 1626-1630*. Bewerkt door I.J.A. Nijenhuis, P.L.R. De Cauwer, W.M. Gijsbers, M. Hell, C.O. van der Meij en J.E. Schooneveld-Oosterling; www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/BesluitenStaten-generaal1626-1651.

de stadhouder in de Staten van Holland bovendien de eerste jaren voldoende aanhangers van zijn politiek en in Nicolaes van den Bouchorst, heer van Wimmenum en Noordwijk, beschikte hij vanaf 1619 over een loyale aanvoerder van de Hollandse afvaardiging in de Staten-Generaal. Bij zijn aantreden als stadhouder in 1625 kon Maurits' halfbroer Frederik Hendrik dan ook uitgaan van een behoorlijk plooibaar gezelschap in zowel de Hollandse Staten als de Staten-Generaal. Wel kreeg hij spoedig te maken met de toenemende invloed van een anti-stadhouderlijke groep rond de Amsterdamse burgemeester Andries Bicker. In 1627 kreeg deze factie zelfs de overhand in het bestuur van de invloedrijkste stad in de provincie en daarmee werd de 'Bickerse Ligue' een geducht machtsblok voor de stadhouder.

De hem geboden speelruimte wist Frederik Hendrik overigens op intelligente wijze te benutten. Al spoedig probeerde hij met behulp van een aantal sleutelfiguren in de Staten-Generaal een nadrukkelijk stempel te zetten op de te voeren oorlogspolitiek.⁴ Zo besloot de vergadering op 11 september 1626 op instigatie van de kapitein-generaal vanwege de geheimhouding dat bespreking van en besluitvorming over de mogelijke oorlogsdoelen in dat jaar volledig, dus zonder verplichting tot rapportage of ruggespraak, kon worden overgelaten aan een secreet besogne waarin – met uitzondering van het op dat moment afwezige Friesland - elke provincie een afgevaardigde had. De commissie was uitzonderlijk vanwege haar secreet karakter en de volmacht, maar niet wat deze bezetting aangaat. Het was gebruikelijk van alle aanwezige provincies een vertegenwoordiger te benoemen in beleidsvoorbereidende besognes op het gebied van de bij het sluiten van de Unie overeengekomen gemeenschappelijke verplichtingen.⁵ De leden van de commissie inzake de oorlogsdoelen waren tevens de eersten in rang van de op 11 september aanwezige ordinaris gedeputeerden: Arnold Kelffken (Gelderland), de al genoemde Van den Bouchorst, Caspar van Vosbergen (Zeeland), Gijsbert van Boetzelaer (Utrecht), Marten Albertz. (Overijssel), Pabe van Broersema (Groningen). Aan hun gezelschap werd Duyck, als raadpensionaris van Holland vaak

---

⁴ Naast Van den Bouchorst worden in deze periode Hendrik van Essen (Gelderland), Simon van Beaumont (Zeeland), Ploos (Utrecht), Sweder van Haersolte (Overijssel) en Goossen Schaffer (Groningen) als vertrouwelingen van Frederik Hendrik bestempeld. J.I. Israel, 'Frederick Henry and the Dutch Political Factions, 1625-1642', *The English Historical Review* 98 (1983) 11-14; De Bruin, *Geheimhouding*, 257; S. Groenveld, *Evidente factiën in den staet: sociaal-politieke verhoudingen in de 17e-eeuwse Republiek der Verenigde Nederlanden* (Hilversum 1990) 24-42 en idem, 'Frederik Hendrik en zijn entourage. Een politieke levensschets' in: P. van der Ploeg en C. Vermeeren ed., *De kunstcollectie van Frederik Hendrik en Amalia* (Den Haag en Zwolle, 1997) 22.

⁵ *Besluiten Staten-Generaal 1626-1630*, www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/BesluitenStaten-generaal1626-1651, 11 september 1626 R4. Het besluit werd in de vergadering geïntroduceerd door Van Essen en Schaffer; zie J. J. Poelhekke, *Frederik Hendrik. Prins van Oranje. Een biografisch drieluik* (Zutphen 1978) 266-267. De Bruin, *Geheimhouding*, 254 beschouwt deze en latere commissies voor de geheime besluitvorming over de oorlogsdoelen als Frederik Hendriks 'wegwijzer' in diens politiek steeds meer militaire en diplomatieke zaken in een secreet besogne te beslissen. S. Groenveld, *Verlopend getij. De Nederlandse Republiek en de Engelse Burgeroorlog 1640-1646* (Leiden 1984) 76-77 geeft overigens eerdere voorbeelden van ad hoc secrete besognes met beslissingsbevoegdheid.

aanwezig ter Staten-Generaal, toegevoegd, waardoor dit gewest vanzelf meer gewicht verkreeg en de stadhouder nog meer steun.

De politieke en godsdienstige tegenstellingen binnen de provincie en het aantreden van Frederik Hendrik maken de jaren 1626-1630 tot een interessante episode in de geschiedenis van Hollands positie binnen de Generaliteit. De rol die de provincie sinds de Opstand in de Staten-Generaal en haar commissies vervulde, is in de historiografie royaal aan bod gekomen en laat zich als volgt samenvatten.⁶ Het gewest ontwikkelde in de post-landsheerlijke tijd richtinggevende vergaderpraktijken voor de Unie en was door zijn cruciale rol in de oorlogshandelingen de vanzelfsprekende gastheer van 's lands hoogste vergadering geworden. In de door de Hollandse Staten beschikbaar gestelde vergaderruimte op het Binnenhof kwamen rond het tweede kwart van de zeventiende eeuw jaarlijks circa 55-70 gedeputeerden van de zeven soevereine provincies bijeen om met gewestelijke last te beslissen over tal van zaken de Unie betreffende. Een kerngroep van omstreeks vijftien tot twintig heren deed het meeste werk en liet zich bijstaan door een klein ambtelijk apparaat. Zij waren het vaakst aanwezig en bouwden zo de nodige kennis en ervaring op. Vanwege de toenemende werkdruk moest steeds vaker over zeer uiteenlopende kwesties worden beslist, van het jaargeld voor een oorlogsweduwe tot verbonds- en bestandsbesprekingen. Unanimitieit was vereist in onder meer zaken van oorlog en vrede, maar vele dagelijkse kwesties konden met meerderheid van stemmen worden beslist. Per provincie bracht de eerste in rang één stem uit en namens Holland was dat altijd de aanwezige vertegenwoordiger van de Ridderschap.

Een groeiend aantal van de resoluties van de Staten-Generaal werd voorbereid en soms ook genomen in de besognes, de *ad hoc* samengestelde speciale commissies, zoals de hiervoor al genoemde commissie voor de oorlogsdoelen. In deze besognes werden de provincies meest door leden van de genoemde kerngroep vertegenwoordigd en konden alle adviezen bij meerderheid van hoofdelijk uitgebrachte stemmen worden vastgesteld. Deze werkwijze was afgeleid van het voorbeeld dat de Staten van Holland hadden gegeven. Zij werkten al vanaf de eerste helft van de zestiende eeuw met commissies en kenden in hun Gecommitteerde Raden feitelijk al een vaste

---

⁶ Het volgende is gebaseerd op A. Th. van Deursen, 'Staatsinstellingen in de Noordelijke Nederlanden 1579-1780' in: *AGN V* (Bussum 1980) 350-387; J.I. Israel, 'The Holland Towns and the Dutch-Spanish Conflict, 1621-1648', *BMGN* 94 (1979) 41-69; A.C.J.M. Gabriëls, *De Heren als dienaren en de dienaar als heer. Het stadhouderlijk stelsel in de tweede helft van de achttiende eeuw* (Den Haag/Leiden 1990) 37 e.v. en 301 e.v.; De Bruin, *Geheimhouding*, 139 e.v. en 252 e.v. J.L. Price, *Holland and the Dutch Republic in the seventeenth century. The politics of particularism* (Oxford 1994) en idem, 'Regents, Office-holders and the Unie' in deze bundel; Groenveld, *Verlopend getij*, 75-87 en idem, 'De institutionele en politieke context' in: J.Th. de Smidt e.a. ed., *Van tresorier tot thesaurier-generaal: zes eeuwen financieel beleid in handen van een hoge Nederlandse ambtsdrager* (Hilversum 1996) 61-67; Rudie van Maanen, 'Een Hollandse besogne in Leidse bronnen: de commissie voor de kerkelijke zaken van de Staten van Holland' in Maurits Ebben en Pieter Wagenaar ed., *De cirkel doorbroken: met nieuwe ideeën terug naar de bronnen* (Leiden 2006) 42-55; Olaf Mörke, 'Kohärenzstiftung durch Verfahren im partikularisierten Staat', *Zeitschrift für historische Forschung*, Beiheft 25 (2001) 521-557.

commissie voor de zaken die speelden in de tijden dat de Staten zelf niet bijeen waren. De besognes van de Staten-Generaal konden beleidsvoorbereidend of adviserend zijn (commissies), dan wel uitvoerend of het centrale gezag representerend (deputaties) en werden geleid door een lid van het ‘ranghoogste’ gewest, het hertogdom Gelre.⁷ De besognes hielden zich in elk geval bezig met buitenlandse zaken, zeezaken, militaire zaken, financiën en de handelscompagnieën.

Rond het midden van de zeventiende eeuw waren er behoorlijk wat commissies met een tamelijk lange levensduur en met van elk gewest een vertegenwoordiger. Daarnaast voegden de Staten-Generaal ook leden van bepaalde Generaliteitscolleges (Rekenkamer, Admiraliteiten) en hoge ambtenaren (thesaurier-generaal) toe voor deskundig advies en vaak waren dat Hollanders.⁸ Na 1650 zette zich deze ontwikkeling naar permanente commissies door. Binnen de Staten-Generaal was het gewest Holland de drijvende kracht achter het commissoriaal maken van kwesties die niet meteen plenair konden worden afgedaan. Volgens De Bruin vervulde deze provincie samen met de Staten-Generaal zo een essentiële rol in het creëren van de nodige cohesie en daadkracht in de Republiek waarbij ‘het Hollands overwicht en kapitaal als plechtanker en de raadpensionaris van Holland en/of de prins van Oranje als leidsman’ fungeerden.⁹ Maar niet alleen Holland kende vanuit welbegrepen eigenbelang een grote betekenis toe aan intergewestelijke samenwerking. De provinciale autonomie stond in het algemeen de bovenregionale verplichting aan de nieuwe staat niet in de weg - de Republiek kende een 'notable coherence of the regent group',¹⁰ dreef op de samenwerkende regenten die gezamenlijk de kracht van de Nederlandse staat uitmaakten. In de besognes, in het bijzonder de geheime, zou zich deze kracht, aangezet door Holland, dan in het bijzonder hebben moeten uiten.

Over het effect van de besognes zijn eveneens de nodige uitspraken gedaan, die echter niet onmiddellijk tot eenduidige conclusies leiden. Ze betreffen bovendien voornamelijk de periode na 1650.¹¹ In de ogen van De Bruin bijvoorbeeld, vrat het commissoriaal maken van kwesties juist als ‘een horde paalwormen aan de pijlers van het gezag van de Staten-Generaal’, want naarmate de zeventiende eeuw vorderde, manifesteerden de Staten-Generaal zich hoe langer hoe meer als een vergadering die voorgekookte besluiten afhandelde. Anderzijds bestempelt De Bruin deze

---

⁷ De Bruin, *Geheimhouding*, 140-141; 144. Ten onrechte stelt de auteur in noot 33 aldaar op grond van zijn steekproef in de resoluties dat alleen de Gelderse gedeputeerde voor de besognes met naam wordt genoemd. In de periode 1626-1630 wordt zo goed als altijd bij instelling van een commissie de gehele bezetting genoemd.

⁸ Na 1672 waren deze adviseurs in de militaire en financiële besognes ook stemgerechtigd en kon Holland vaak beschikken over iets minder dan de helft van de uit te brengen stemmen. Vgl. De Bruin, *Geheimhouding*, 143.

⁹ G. de Bruin, 'Het politiek bestel van de Republiek. Een anomalie in het vroegmodern Europa?', *BMGN* 114 (1999) 28.

¹⁰ Price, Regents, 'Office-holders and the *Unie*', xx [7]. Vergelijk Mörke, 'Koherenz durch Verfahren', 521-522.

¹¹ Groenveld heeft in 'De institutionele en politieke context' onder meer de resultaten van een Leids werkcollege verwerkt waarin zijn studenten onderzoek verrichten naar de werkwijze van de Staten-Generaal vanaf 1600, maar gaat niet gedetailleerd in op de besognevorming. De Bruin neemt in *Geheimhouding* wel de eerste helft van de zeventiende eeuw mee, maar zijn kennisname van de resoluties uit periode is gebaseerd op steekproeven.

procedure tevens als een uiting van het verlangen naar een verantwoord besluitvormingsproces. Achter de rookgordijnen van de commissies vond het voortdurend besogneren, praten en overleggen plaats dat uiteindelijk de bestuurlijke eenheid in stand hield.¹² Groenveld heeft daarnaast opgemerkt dat deze methode van besluitvorming via steeds vaster wordende commissies zich na de dood van Willem III weliswaar consolideerde, maar dat deze bestending tegelijkertijd het gewestelijke particularisme prikkelde en aanzwengelde. Immers, hoe meer zich in commissies achter de schermen voltrok, hoe meer bedreiging van de provinciale soevereiniteit men kon vermoeden.¹³ Het besogne oogt, kortom, als een ambivalent fenomeen dat zich bovendien niet eenvoudig laat kennen omdat we maar zelden meer dan het besluit tot het commissoriaal maken van een zaak en de uitkomsten van een dergelijk commissiebesluit kunnen traceren. Wel suggereert de literatuur dat Hollands greep op Staten-Generaal en commissiewezenen na 1650 zo goed als absoluut is, maar gegeven het in de Staten van Holland besproken uitbreidingsvoorstel uit 1627 lijkt dat voor de eerdere jaren minder evident. De vraag is nu hoe Hollands aanwezigheid, inbreng en invloed in de onrustige jaren 1626-1630 gestalte kregen.

Presentie en ervaring

Aanwezigheid en ervaring speelden een cruciale rol in de verdeling van taken binnen de Staten-Generaal en in de bezetting van de commissies. Welke ordinariis gedeputeerden het vaakst aanwezig waren tussen 1 januari 1626 en 15 mei 1630 is te zien in tabel 1. Het gaat om de feitelijke aanwezigheid, voortvloeiend uit de voor provincies specifieke afspraken en regelingen betreffende de deelname aan de vergadering in Den Haag. Die bepaalden per gewest zowel het aantal gedeputeerden namens landschap, ridderschap en steden als de duur van hun sessie. Zo waren de twee gedeputeerden van Zeeland voor het leven gecommiteerd, net als die van Utrecht vanaf 1618. Holland kende een permanente vertegenwoordiger in de gecommiteerde namens de Ridderschap, terwijl vier zetels steeds gedurende drie jaar bij toerbeurt door verschillende steden werden bezet.¹⁴ De tabel wordt aangevoerd door gedeputeerden die ook voor 1626 op het centrale niveau opereerden, met uitzondering van Simon van Beaumont en Caspar van Vosbergen. Zij kunnen echter zeker niet gelden als *homines novi* in de politiek. De twee Zeeuwen waren eind oktober 1625 door de Staten van Zeeland gecommiteerd als opvolgers van de eerder dat jaar overleden Jacob

¹² De Bruin, *Geheimhouding*, 145; 148.

¹³ Groenveld, 'De institutionele en politieke context', 66.

¹⁴ Zie over de samenstelling van alle deputaties Gabriëls, *Heren als dienaar*, 46-53, 312, 448, 460.

Simonsz. Magnus en de als ambassadeur naar Londen vertrokken Albert Joachimi.¹⁵ Uit de presentielijsten blijkt dan dat Utrechtse vroedschap Anthonis de Rode, gedeputeerde vanaf juni 1620, in deze jaren het meest aanwezig is geweest in de vergaderingen van de Staten-Generaal, gevolgd door Van den Bouchorst. Zij zijn de enigen die meer dan duizend maal present waren in de vergaderingen in de genoemde periode, hetgeen gezien de permanentie van hun zetel niet zo vreemd is. Schaffer, vanaf mei 1618 door de Groningse Staten gecommiteerd, is met zijn ruim negenhonderd vermeldingen een goede derde. Als we Duyck vanwege zijn bijzondere positie als raadpensionaris buiten beschouwing laten, is namens Holland verder alleen nog de Goudse oud-burgemeester Gijsbert Hendriksz. Antwerpen in de staart van de tabel te vinden. Zijn periode als afgevaardigde is in deze periode echter circa anderhalf jaar korter dan die van de rest. De enige provincie zonder vertegenwoordiger in de top vijftien is Friesland, maar van deze provincie is dan ook geen enkele ordinaris gedeputeerde de gehele periode 1626-1630 in functie.

Tabel 1 Presentielijsten 1626-1630 (top 15)

Gedeputeerde	Prov	Periode	Aanwezig	Resoluties
Rode, Anthonis de	U	01/01/26-14/05/30	1289	205
Bouchorst, Nicolaes van den	H	01/01/26-13/05/30	1034	532
Schaffer, Goossen	Gr	01/01/26-14/05/30	903	528
Vosbergen, Caspar van	Z	13/03/26-14/05/30	764	395
Randwijck, Arnold van	G	01/01/26-14/05/30	716	290
Beaumont, Simon van	Z	12/01/26-14/05/30	696	442
Duyck, Anthonie	H	01/01/26-05/09/29	668	95
Haersolte, Sweder van	O	01/01/26-02/03/30	616	317
Lochteren, Johan van	G	28/01/27-14/05/30	571	84
Eck, Hendrick van	G	12/05/26-14/05/30	552	225
Pallandt, Floris II van	G	16/03/26-30/01/30	546	163
Kuilen, Hendrik ter	O	24/02/26-14/05/30	523	128

¹⁵ Beaumont was pensionaris van Middelburg en raadsheer in de Raad van Vlaanderen, Vosbergen was pensionaris van Veere, lid van de Zeeuwse Rekenkamer en raadsheer in de Hoge Raad van Holland en Zeeland. Deze gegevens, alsmede uiteenlopende carrièregegevens van in dit artikel genoemde regenten uit Holland, Zeeland, Friesland en Overijssel, zijn ontleend aan *RAA 1428-1861*. Voor loopbaangegevens van gedeputeerden uit Gelderland, Utrecht en Groningen van voor 1626 is gebruik gemaakt van de gedigitaliseerde reeks *Resolutiën Staten-Generaal 1576-1625* te vinden op <http://www.inghist.nl/retroboeken/statengeneraal/>.

Zuylen, Arent van	U	10/07/26-02/03/30	521	39
Albertsz., Marten	O	01/01/26-24/04/29	513	126
Antwerpen, Gijsbert Hendriksz.	H	04/01/26-05/05/28	435	101

Als we vervolgens nagaan welke afgevaardigden het vaakst worden genoemd in de resoluties - en die daarmee vermoedelijk ook het vaakst in besognes zijn vertegenwoordigd - dan komen we uit bij een iets andere hiërarchie. Duyck, Van Lochteren, Ter Kuilen, Van Zuylen, Albertsz. en Antwerpen komen in deze tabel niet meer voor. Naast Van Essen (Gelderland), Ploos (Utrecht) en Van Eysinga (Friesland) zijn de Hollanders Bruynings, Van Schagen en Bas in de tabel verschenen, met Van den Bouchorst nu als de vaakst genoemde gedeputeerde terwijl De Rode naar de tiende plaats is gezakt.

Tabel 2 Gedeputeerden in resoluties 1626-1630

Gedeputeerde	Prov	Periode	Resoluties	Aanwezig
Bouchorst, Nicolaes van den	H	01/01/26-13/05/30	532	1034
Schaffer, Goossen	Gr	01/01/26-14/05/30	528	903
Beaumont, Simon van	Z	12/01/26-14/05/30	442	696
Vosbergen, Caspar van	Z	13/03/26-14/05/30	395	764
Haersolte, Sweder van	O	01/01/26-02/03/30	317	616
Randwijck, Arnold van	G	01/01/26-14/05/30	290	716
Bruynings, Aelbert Fransz.	H	04/05/28-11/05/30	257	429
Eck, Hendrick van	G	12/05/26-14/05/30	225	552
Essen, Hendrik van	G	05/01/26-13/05/30	218	426
Rode, Anthonis de	U	01/01/26-14/05/30	205	1289
Schagen, Pieter Jansz. van	H	01/01/26-24/03/28	178	427
Ploos, Adriaen	U	26/04/27-29/04/30	178	415
Bas, Dirck Jacobsz.	H	26/03/26-13/05/30	165	422
Pallandt, Floris II van	G	16/03/26-30/01/30	163	546
Eysinga, Jelte van	F	08/06/28-14/05/30	162	424

Net als in tabel 1 tekent zich hier een kopgroep van door de wol geverfde regenten af, want ook de nieuwelingen in tabel 2 waren al een klein decennium op het centrale niveau actief, afwisselend als

gedeputeerde, gecommiteerde in de Generaliteitsrekenkamer of lid van de Raad van State.¹⁶ Met Van den Bouchorst, Schaffer, Van Beaumont, Van Haersolte, Van Essen en Ploos zijn nu vooral ook vertrouwelingen van Frederik Hendrik sterk vertegenwoordigd. Numeriek vormen in dit ervaren gezelschap de Geldersen en de Hollanders met elk vier gedeputeerden de koplopers; de Hollanders zijn genoemd in 1132 resoluties, de Geldersen in 896. De twee Zeeuwen worden in totaal 837 keer in de resoluties vermeld. Dan volgen Groningen, Overijssel, Utrecht en Friesland met respectievelijk 528, 317, 205 en 162 besluiten. De volgorde verandert niet als wordt meegenomen dat verscheidene gedeputeerden van eenzelfde provincie in dezelfde resolutie voorkomen.¹⁷ Dit kwantitatieve overwicht van Hollanders in de resoluties heeft zijn parallel in de hoge frequentie waarmee de Staten van Holland in de besluiten worden vermeld. De instelling wordt tussen de vijf- en zeshonderd maal genoemd, terwijl de Staten van Zeeland als tweede substantieel minder, iets meer dan driehonderd vermeldingen hebben. Ook in commissieverband is Holland het sterkst vertegenwoordigd. In beginsel waren alle aanwezige provincies met een afgevaardigde vertegenwoordigd in de grotere commissies en deputaties, maar Holland leverde soms meer dan een gedeputeerde.¹⁸ Daarnaast kon het getalsmatige overwicht van Holland worden gerealiseerd door deelname van de Hollandse raadpensionaris. Hij wordt in de besluiten echter naar verhouding spaarzaam genoemd.¹⁹ Eenvoudiger ligt de vaststelling van het numerieke overwicht voor Hollands participatie in de kleinere, vaak uitvoerende besognes, met een omvang van een tot vier personen. Het resolutiebestand toont aan dat deze provincie daarin zelden ontbreekt; in 1626 waren er bijvoorbeeld maar tien van de in totaal 56 van deze kleinere commissies waarin de Hollanders geen zitting hadden.

Hollands optreden

De cijfers in de twee tabellen onderbouwen het bestaande beeld van Holland binnen de Unie, ook al lijkt de onevenredigheid in de verhoudingen wat te worden getemperd door de gestage participatie

---

¹⁶ Zo wisselde Bruynings tussen 1619 en 1628 twee sessies als ordinaris gedeputeerde ter Staten-Generaal af met een commissie in de Raad van State (1622-1625) en was Pieter Jansz. van Schagen van 1619 tot 1625 gecommiteerde in achtereenvolgens de Raad van State en de Generaliteitsrekenkamer.

¹⁷ *Gelderland*: Randwijck en Essen komen samen voor in vijf resoluties, Randwijck en Pallandt in acht, Essen en Pallandt in twee. *Holland*: Noordwijk en Bas komen samen voor in 21 resoluties, Noordwijk en Schagen in twee, Noordwijk en Bruynings in zestien, Schagen en Bruynings in geen enkel besluit, Bas en Bruynings in zes en Bas en Schagen in twee. *Zeeland*: Beaumont en Vosbergen komen samen voor in zeven besluiten. *Utrecht*: Rode en Ploos komen samen voor in twee besluiten.

¹⁸ Zie bijvoorbeeld *Besluiten Staten-Generaal 1626-1630*, 1 juli 1627R6 (deputatie te velde); 28 november 1628R2 (Admiraliteitszaken); 26 december 1629R1 (geheim beraad met Frankrijk); 18 maart 1630R1 (deputatie 's-Hertogenbosch).

¹⁹ Het is onduidelijk in hoeverre Duyck als medebepaler van het buitenlandse beleid van de Republiek vanuit Hollands perspectief optrad.

van de vertegenwoordigers uit Zeeland, Utrecht en Groningen. De vergaderlocatie van de Staten-Generaal werkte nu eenmaal in het voordeel van de Hollandse gedeputeerden die zo bijvoorbeeld gemakkelijker beschikbaar waren voor het vele uitvoerende werk in de kleinere besognes. Maar het getalsmatige overwicht van Holland in presentie en besluitvorming kan ook wijzen op een chronische behoefte aan (bij)sturing van de Generaliteitspolitiek. Die behoefte kon uit zowel stedelijke als provinciale drijfveren voortkomen. Immers, een vaste afvaardiging namens de Hollandse steden was er vanwege hun onderlinge politieke en economische rivaliteit nooit gekomen. Sommige steden stuurden daarom graag iemand uit hun midden naar de Staten-Generaal als zij de behartiging van een particulier belang in de vergadering of een besogne door de op dat ogenblik zittende Hollanders niet vertrouwden.²⁰ In het geval de provincie met nadruk wilde opkomen voor een specifiek Hollandse belang in de Staten-Generaal, konden de ordinariis gedeputeerden zich door extraordinarissen laten bijstaan. Tussen 1 januari 1626 en 15 mei 1630 noteerde de griffier overigens slechts circa zestig maal expliciet namen van Hollandse extraordinarissen in de presentielijst en resoluties, voornamelijk bij audiënties van belangrijke buitenlandse gezanten, bij acute defensieproblemen en met name bij de regeling en financiering van de zeezaken. Anderzijds vermelden de presentielijsten wel vele malen de namen van leden van de in hetzelfde gebouw vergaderende Gecommitteerde Raden van het Zuiderkwartier. Vanaf 1625 namen zij volgens een roulatiesysteem deel aan de vergaderingen van de Hoogmogenden, ‘om vooral te waken over eer en belang van hun gewest’. Elke middag werd in hun midden besproken wat er die ochtend in de Staten-Generaal was gepasseerd. Deze leden van het dagelijks bestuur van dit invloedrijkste deel van Holland waren doorgaans politiek en financieel ervaren regenten die alert op voor de provincie relevante kwesties reageerden.²¹ De vraag is dan voor welke agendapunten de Hollanders extra moeite moesten doen, eventueel met behulp van extraordinariis gedeputeerden, om hun zin te krijgen. Juist in deze intern voor Holland moeizaam verloopende periode zouden andere gewesten immers hun kans schoon kunnen zien om de hun welgevallige zaken te regelen.

---

²⁰ Over de belangentegenstellingen van de Hollandse steden Israel, ‘Holland Towns’, 41-69 en De Bruin, *Geheimhouding*, 127.

²¹ S. Groenveld, ‘“Edele Mogende Heeren”. De Gecommitteerde Raden van het Zuiderkwartier als besogne van de Staten van Holland ten tijde van Frederik Hendrik’ in: M. Bruggeman, E. Geudeke, M. van Os, et. al. ed., *Mensen van de nieuwe tijd. Een liber amicorum voor A. Th. van Deursen* (Amsterdam 1996) 174, 180. De volgende vijftien gecommitteerde raden van het Zuiderkwartier kwamen in de jaren 1626-1630 meerdere keren als extraordinariis afgevaardigde naar de Staten-Generaal en werden door de griffier in de presentielijst opgenomen: Cornelis Willemsz. van Beveren, Willem Cornelisz. van Beveren, Abraham Pietersz. Boom, mr. Jacob van Brouhoven, Dirck Jansz. Cluyt, mr. Johan Gans, Gijsbert Hendricksz. ’t Hart, Adriaen Andriesz. de Lange, Nicolaes Woutersz. van der Meer, Jan Gijsbertsz. Sas, Jacob Willemsz. Verboom, Imbert Imbertsz. Versteegh, Frederick de Vrij, Johan van Wassenaer en Harmen Mathysz. van Wielick. Voor zowel de in Hoorn vergaderende Gecommitteerde Raden van het Noorderkwartier als de andere provincies was het natuurlijk minder eenvoudig afgevaardigden te sturen; alleen Zeeland, Utrecht en Groningen worden enkele keren met extraordinarissen gemeld.

Een opvallend succes voor de landprovincies was de geslaagde omzeiling van een Hollandse kandidaat ter vervanging van de thesaurier-generaal in 1628. Door het plotselinge overlijden van Joris de Bye kwam deze zware post bij de Raad van State vrij. De Leidse vroedschap en gecommitteerde raad Jacob van Brouhoven had in de Hollandse Staten voor de eer bedankt en vervolgens deed Holland vergeefse pogingen de besluitvorming in de Staten-Generaal op te schorten om toch iemand uit de eigen provincie aan het hoofd van 's lands financiën te kunnen plaatsen. Maar in de Staten-Generaal wilde de Utrechter Ploos niet langer wachten. Als president van de week kon hij de agenda bepalen en wist hij met de andere gedeputeerden de aanwezige Hollanders te overstemmen. Zo werd Johan van Goch, de uit Gelderland afkomstige griffier van de Staten-Generaal, tot opvolger van De Bye benoemd. Met deze actie zal Ploos niet alleen een wens van de landprovincies, maar ook van zijn patroon Frederik Hendrik hebben vervuld. In dezelfde resolutie werd namelijk ook Cornelis Musch, een van de politieke intimi uit de omgeving van de prins, als nieuwe griffier aangewezen.²²

Naast dit benoemingsincident tonen de resoluties 1626-1630 echter ook enkele opvallende botsingen binnen de Staten-Generaal waarbij Holland, onder verwijzing naar zijn betekenis voor de Unie, in besognes, soms met hulp van Frederik Hendrik en door extraordinaris afgevaardigden druk uitoefende op de overige gewesten. Deze conflicten hadden voornamelijk betrekking op de besluitvorming over de gemeenschappelijke verdediging te land en te water, als eerste artikel in de Unie van Utrecht van 1579 opgenomen, en droegen veelal een geldelijk karakter. Tijdens het Bestand was na lange onderlinge discussies overeenstemming bereikt over een min of meer vaste verdeling van de defensielasten in het quotenstelsel. Volgens de in 1616 overeengekomen verdeelsleutel zou Holland voortaan ruim 58 procent in de generale lasten bijdragen, een percentage dat volgens de literatuur niet in verhouding stond tot zijn aandeel in de bevolking in de Republiek, maar gezien de grote rijkdom van de provincie wel gerechtvaardigd was.²³ Uit de quoten werd de landoorlog gefinancierd en moesten de subsidies voor de Admiraliteiten, die verantwoordelijk waren voor de oorlogsvloot, worden opgebracht. De relatieve consensus die in

---

²² *Besluiten Staten-Generaal 1626-1630*, www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/BesluitenStaten-generaal1626-1651, 27 april 1628 R10. De gang van zaken binnen de Staten van Holland is te volgen in *Particuliere Notulen III* nrs. 3723, 3741 en 3748. Alexander van der Capellen meldt in zijn gedenkschriften het ongenoegen van de Staten van Holland 'dewelcke daer toe wilden promoveren een Hollander, defererende 't selve in haer vergaderinghe aen Broecheoven, die het refuseert"; zie *Gedenkschriften van Jonkheer Alexander van der Capellen, Heere van Aartsbergen, Boedelhoff, en Mervelt, beginnende met den jaare 1621, en gaande tot 1654, by een verzameld en uitgegeven door Robert Jasper van der Capellen* (2 dln.; Utrecht 1777-1778) I, 464. Over Musch, Poelhekke, *Frederik Hendrik*, 133.

²³ H.L. Zwitser, 'De militie van den staat'. *Het leger van de Republiek der Verenigde Nederlanden* (Amsterdam 1991) 65-73 bespreekt geschiedenis en werking van het quotenstelsel. Voor de bijdrage van Holland zie R. Liesker en W. Fritschy ed., *Gewestelijke financiën ten tijde van de Republiek der Verenigde Nederlanden IV, Holland (1572-1795)* (Den Haag 2004) 20-22.

1616 bereikt leek, stond na afloop van het Bestand weer snel onder druk. Het beleg van Bergen op Zoom (1622) en Breda (1624-1625) hadden te land voor enorme uitgaven gezorgd terwijl de Admiraliteiten de grootste moeite hadden geld te vinden voor de blokkade van de Vlaamse zeehavens, de inzet van extra patrouilles voor de kust en de rivierbewaking. Met deze snel oplopende kosten namen de geschillen over de financiële bijdragen van de diverse provincies dan ook gezwind toe. Zo was er in het voorjaar van 1627 kwestie over een door Zeeland gevraagd besogne van gecommiteerden ter bespreking van de Zeeuwse quote en was er van 1627 tot in 1630 voortdurend onmin over de financiering van de oorlog te water. Ten slotte was er in 1629 ook nog een ferme ruzie over de betaling van fortificaties in Utrecht. Het betreft hier drie gevallen waarin het niet mogelijk bleek in besognes en achter de schermen de meningsverschillen op te lossen.

Geschillen over de quote van de diverse provincies deden zich in de jonge Republiek dus regelmatig voor. In 1622 was na moeizame discussies bijvoorbeeld met behulp van Maurits, Ernst Casimir en de Raad van State opnieuw een voorlopige regeling getroffen voor de van Gelderland en Overijssel verwachte betalingen.²⁴ Ook de Zeeuwen traden in herhaling toen zij op 19 mei 1627 een propositie indienden waarin zij verzochten hun aandeel in de generale lasten te verlagen vanwege onder meer de teruglopende Zeeuwse handel. Zeeland had lang gepleit voor de invoering van eenparige gemene middelen - indirecte belastingen tegen een uniform tarief in alle gewesten - ter vervanging van het quotenstelsel. In haar voorstel kwam de provincie daar op terug door nog eens te verwijzen naar artikel 5 van de Unie van Utrecht inzake de gemeenschappelijke belastingheffing. Het staatkundig verband van de Republiek, zo stelden de Zeeuwen, vereiste een eenstemmig financieel beleid. Bij een verschil van mening diende men niet het gemeenschappelijk beleid af te vallen en de bijdragen achterwege te laten, maar naar elkaars argumenten te luisteren. De provincies moesten elkaars draagkracht grondig leren kennen en bij gelegenheid de verhoudingen rechtzetten. Dat was beter dan door de onmacht van één lid de gehele Unie in gevaar te brengen. Voordat zij dit voorstel indienden hadden de Zeeuwen eerst tevergeefs steun trachten te verwerven in de Staten van Holland. Daar werd met recht geconcludeerd dat de propositie een herhaling was van eerdere Zeeuwse pogingen om tot lastenverlichting te komen, terwijl Zeeland in vergelijking met Holland nog steeds veel minder reden tot klagen had. Om te voorkomen dat de Zeeuwen de zaak zouden voortzetten leek het de Hollandse Staten verstandig Frederik Hendrik 'te versoucken haer dit uyttet hoofft te slaen'.²⁵

---

²⁴ *Resolutiën der Staten-Generaal. Nieuwe Reeks 1610-1670 V, 1621-1622*. J. Roelevink ed. Rijks Geschiedkundige Publicatiën, Grote Serie nr. 187 (Den Haag 1983) nrs. 3624 (29 juni) en 3646 (1 juli). Zie Zwitzer, *De militie van den staat*, 67 over de uitzonderingspositie van Gelderland en Overijssel voor en na het Bestand.

²⁵ *Besluiten Staten-Generaal 1626-1630*, www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/BesluitenStaten-generaal1626-1651, 19 mei 1627 R5; *Particuliere Notulen III* nrs. 2649; 2691; 2697. Zie voor Zeelands positie betreffende gemene middelen

Diens tussenkoms, tevens bedoeld om een harde confrontatie in de Staten-Generaal te vermijden, bleek echter niet afdoende. Het verzoek werd herhaald en nadat de behandeling enkele malen was uitgesteld vroegen de Zeeuwse gedeputeerden op 29 juni nog eens nadrukkelijk voor deze kwestie een commissie in te stellen. Opnieuw volgde uitstel, met de voor de Zeeuwen weinig bemoedigende boodschap van de aldus geïnstrueerde Hollandse gedeputeerden dat zij geen commissie wilden tenzij eerst de lasten van hun provincie zouden worden onderzocht; die waren namelijk zo groot dat zij eraan dreigde te bezwijken. Een verlaging van de Hollandse bijdrage van 58 procent zou daarom net zo goed aan de orde zijn. De afgevaardigden voerden aan dat de ingezetenen van Holland meer en hogere belastingen opbrengen dan de Zeeuwen en toch kwam hun provincie jaarlijks veel meer tekort dan Zeeland. De overige gewesten lieten blijken het verzoek weliswaar niet te willen weigeren maar wel misplaatst te vinden, gezien de algemene klacht over de te hoge lasten en het gevaar waarin het land verkeerde. Natuurlijk vreesden zij een onderzoek naar de Hollandse financiële bijdrage aan de Unie. Daaruit zou immers een revaluatie en bijgevolg een verhoging van hun eigen quoten kunnen volgen. De Hollandse tactiek was inderdaad succesrijk. Op 30 juni probeerde de Zeeuwse afvaardiging nogmaals gecommiteerden benoemd te krijgen, maar diezelfde ochtend kon vanuit de Staten-Generaal in de Staten van Holland worden meegedeeld dat 'bij alle de andre provinciën goetgevonden was in deesen nyet te treden'. Een dag later lieten de Zeeuwse gedeputeerden weten de kwestie voor dit moment op te geven, hoewel het merkwaardig bleef dat hun verzoek om een commissie in te stellen was geweigerd.²⁶

De zaak van de Zeeuwse quote speelde tijdens een periode waarin de gezamenlijke financiering van de oorlog op zee Holland tot een zekere mate van vertwijfeling dreef. De kosten van de vloot werden deels uit de door de Admiraliteiten te innen konvooi- en licentgelden, deels uit de subsidies van de Staten-Generaal voor deze colleges betaald. Laatstgenoemde steun werd door de Raad van State via de generale en daarnaast bijzondere petitieën georganiseerd en over de provincies verdeeld volgens het quotenstelsel.²⁷ De uitvoering van de hierover genomen besluiten was al vanaf het eind van de zestiende eeuw uitbesteed aan vijf in havensteden gevestigde Admiraliteitscolleges. Drie colleges waren in Holland gevestigd waarvan in 1626 die in Rotterdam en Amsterdam het grootst waren. Deze instellingen werden bemand door regenten uit de verschillende gewesten om in zeezaken te handelen, idealiter vanuit het perspectief van de Generaliteit, in de praktijk vanuit de invalshoek van de eigen provincie. Dit gold zeker voor het in

---

en quotenstelsel Zwitser, *'De militie van den staat'*, 63-67; *Gewestelijke financiën ten tijde van de Republiek der Verenigde Nederlanden VII, Zeeland (1573-1795)* W. Veenstra ed., RGP, Kleine Serie nr. 210 (Den Haag 2009) 15-19 en J.H. Kluiver, *De soevereine en independente staat Zeeland* (Middelburg 1998) 74-83.

²⁶ *Besluiten Staten-Generaal 1626-1630*, www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/BesluitenStaten-generaal1626-1651, 18 juni R9; 19 juni R4; 29 juni R8; 30 juni R6; *Particuliere Notulen III* nr. 2740.

Middelburg gevestigde Admiraliteitscollege dat stevig in handen was van de Gecommitteerde Raden van Zeeland met zeven zetels en daarnaast twee voor Holland en een voor Utrecht.²⁸

Zowel Holland als Zeeland had gezien zijn ligging een natuurlijk belang bij een goede maritieme verdediging en was dan ook zeer gebaat bij invloed op de besluitvorming over zeezaken door de Staten-Generaal. De Staten van Holland hadden van meet af aan een behoorlijke vinger in de pap in het overleg in de commissie die aan het begin van elk kalenderjaar in Den Haag bijeenkwam om kustbewaking en andere zaken de oorlogsvloot betreffende voor te bereiden. In dit Haagse besogne participeerden voorts leden van de Staten-Generaal, afgevaardigden van de vijf Admiraliteitscolleges en Frederik Hendrik als admiraal-generaal. Wat hem als kapitein-generaal wel lukte, in het geheim de oorlogspolitiek bepalen, ging niet op bij de zeezaken. Die werden niet in een secreet besogne afgedaan, maar in de Staten-Generaal. In de commissie probeerde hij met de Hollanders en Zeeuwen eventuele bezwaren tegen de gewenste Generaliteitsbesluiten bij voorbaat weg te nemen en werden de adviezen voor de vergadering grondig voorbereid.²⁹ De daar dan gemaakte gemeenschappelijke afspraken over de kustbewaking, het konvoieren, het kruisen op zee en dergelijke werden in de vorm van instructies meegegeven aan de deputaties van de Admiraliteiten. Uit enkele duizenden resoluties in de jaren 1626-1630 blijkt dat de uitvoering van die aanwijzingen op talloze problemen stuitte, met het permanente gebrek aan geld als grootste hindernis.³⁰

In de Staten-Generaal werden de Admiraliteiten geregeld ter verantwoording geroepen, beschuldigden Colleges elkaar van het niet nakomen van de verplichtingen en moesten tal van ad hoc commissies aan het werk om het voorgenomen beleid enigszins tot uitvoering te brengen. Een extra complicatie vormde daarbij de onenigheid in de Staten van Holland over de gelden voor de Admiraliteiten in Rotterdam en Amsterdam. Hierdoor kon het voorkomen dat alleen het Amsterdamse Admiraliteitscollege begin 1627 aan de Staten-Generaal liet weten hun resolutie over het schoonmaken en bevoorraden van schepen te hebben afgekeurd. In 1625 was namelijk besloten de schepen voor de blokkade van Vlaanderen te laten voorzien van levensmiddelen en scheepsbehoeften op de kust of in Vlissingen als er ook nog een schoonmaak moest plaatsvinden. De bedoeling van deze beslissing was de schepen zo snel mogelijk naar de kust te doen terugkeren en zij werd dan ook weer, met steun van Frederik Hendrik, opgenomen besluitvorming over de

---

²⁷ Zwitzer, *'De militie van den staat'*, 74.

²⁸ Zetelverdeling Admiraliteit te Rotterdam: Gelderland 1, Holland 7, Zeeland 1 en Utrecht 1. In 1627 kwam er, zoals we nog zullen zien, een zetel bij voor Overijssel. Zetelverdeling Admiraliteit te Amsterdam: Gelderland 1, Holland 6, Zeeland, Utrecht, Friesland, Overijssel en Groningen ieder 1. Zie ook J.R. Bruijn, *Varend verleden. De Nederlandse oorlogsvloot in de zeventiende en achttiende eeuw* (Amsterdam 1998) 13-20; 39.

²⁹ De Bruin, *Geheimhouding*, 143; 255.

³⁰ Bruijn, *Varend verleden*, 50-51 noemt de financiële situatie van de Admiraliteiten het ergst in de jaren 1621-1628.

bezetting van de Vlaamse kust voor de zomer van 1626. De Amsterdamse Admiraliteit had de maatregel voortdurend bekritiseerd en bleef haar schepen voor deze rendabele activiteiten via het Goereese Gat naar het noordelijker, in de eigen provincie gelegen Goedereede en Hellevoetsluis sturen. De Staten-Generaal hadden deze Amsterdamse eigenzinnigheid lang gedoogd, ook omdat de Hollandse afvaardiging in de Staten-Generaal bleef stellen dat het schoonmaken toch echt in Goedereede moest gebeuren. Maar onder druk van de aanwezige Frederik Hendrik, liet het centrale gezag op 7 januari 1627 weten dat noch het College te Amsterdam noch een andere Admiraliteit de bevelen van de Staten-Generaal naar eigen inzicht mocht uitvoeren of beslissen die al dan niet op te volgen. Een met advies van de admiraal-generaal genomen besluit diende zonder enige verandering te worden uitgevoerd. De Admiraliteiten waren immers bij eed verplicht de bevelen van de Staten-Generaal en de admiraal-generaal te gehoorzamen. Een dag later meldden de Hollandse gedeputeerden dat hun lastgevers unaniem van mening waren dat de Admiraliteiten, dus ook de Amsterdamse, de resoluties over de zeebewaking onverkort moesten uitvoeren. Maar dit opgeven van het lokale, Amsterdamse belang ging gepaard met een zeer gewenste toezegging van de overige gewesten. Die stemden namelijk gelijktijdig in met het Hollandse voorstel de provincies niet alleen per brief, maar ook door een bezending aan te sporen tot het opbrengen van hun consenten in de subsidies voor de oorlog te water. Holland gaf zelfs toe aan Overijssel dat alleen zijn aandeel in het geld voor de Admiraliteiten wilde opbrengen als het een zetel in het Rotterdamse Admiraliteitscollege kreeg.³¹

De financiële thematiek bleef vanaf dat moment de discussies en te nemen maatregelen in zeezaken beheersen. Omdat de resoluties ter verkrijging van de provinciale bijdragen aan de Admiraliteitssubsidies opnieuw weinig tot geen effect hadden, begon Holland het enige weken later, in aanwezigheid van extraordinarissen, over een andere boeg te gooien. Betaling was noodzakelijk om te voorkomen dat het gewest zijn middelen voor de oorlog te land zou moeten inzetten voor de oorlog ter zee. In het secreet register werden kort daarop besluiten genoteerd die ervoor moesten zorgen dat de bedragen die de provincies sinds 1622 schuldig waren, werden opgebracht. Maar meer dan dit vertoon van goede wil leverde Hollands dreigende taal in de Staten-

---

³¹ De besluitvorming rond het bevoorraden en schoonmaken vanaf augustus 1625 in *Resolutiën der Staten-Generaal. Nieuwe Reeks 1610-1670 VII*, J. Roelevink ed., RGP, Grote Serie nr. 223 (Den Haag 1994) nrs. 3001, 3165, 3215, 3249, 3295, 3389, 3833. *Besluiten Staten-Generaal 1626-1630*, www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/BesluitenStaten-generaal1626-1651, 7 januari 1627 R7; 8 januari 1627 R15. Medemblik en Purmerend namen toen dit speelde niet deel aan de vergadering van de Staten van Holland, maar zie voor de interne onenigheid over de Hollandse Admiraliteitsgelden bijvoorbeeld *Particuliere Notulen III* nr. 2988 en *Particuliere Notulen van de vergaderingen der Staten van Holland 1620-1640 door N. Stellingwerff en S. Schot IV*, juli 1628-juli 1630. E.C.M. Huysman ed., RGP, Grote Serie nr. 245 (Den Haag 1999) nrs. 98, 603, 623, 657, 675, 683, 898, 904 en 916. Ook de onenigheid over de aanpak van de remonstranten zorgde in deze tijd voor de nodige stagnatie van de interne besluitvorming.

Generaal niet op, ook niet na herhaling van de boodschap.³² De rest van het jaar 1627 en in 1628 zou er vervolgens nog beraadslaagd worden door deputaties van de Hollandse Admiraliteiten met afzonderlijke commissies van Zeeuwse en Hollandse heren eindigend op 19 oktober 1628 in een licht aangepaste verzameling besluiten op de beveiliging van de kust voor de naderende winter. Vlissingen bleef de haven voor bevoorrading en schoonmaak, maar ondertussen zou worden uitgezocht of dat toch ook niet in Hellevoetssluis zou kunnen plaatsvinden.

Ruim een maand later, op 28 november, bleek de reële betekenis van deze besluitvaardigheid. Met een Hollandse voorzitter en een ferme dosis extraordinaris afgevaardigden van Holland werd ter vergadering vastgesteld dat de gehele regeling ter beveiliging van de zee veronachtzaamd werd. Nederlandse koopvaardijsschepen zouden ten prooi vallen aan de vijand, die overal in Het Kanaal en op de Noordzee op rooftocht was, tot schande van de Republiek en onoverkomelijke schade van de ingezetenen. Holland had geconstateerd dat de Admiraliteitscolleges hiertegen niet ondernamen wat zij conform de resoluties aangaande de marine zouden moeten doen en vroeg spoedig krachtige maatregelen te treffen. Die bestonden in eerste instantie uit het zenden van Ewout Jacobsz. van der Dussen (Holland) en Hendrick van Eck (Gelderland) naar de Admiraliteiten in Holland om te onderzoeken waarom zij met hun advies genomen besluiten aangaande de defensie te water niet uitvoerden. Daarnaast zou een commissie van de Staten-Generaal zich samen met Frederik Hendrik bezinnen op middelen die prompte uitvoering van de resoluties zouden bewerken. Uiteindelijk waren geldgebrek en tekortschietende onderlinge communicatie de boosdoeners volgens de ondervraagde Admiraliteitsraden.³³ Deze problemen waren in elk geval in januari 1630 nog niet opgelost, want toen kwam Holland opnieuw met een aantal extraordinaris afgevaardigden naar de Staten-Generaal. Na in sombere kleuren de financiële nood van de Hollandse steden en hun inwoners te hebben geschilderd, inclusief de rampzalige gevolgen voor de beveiliging van de zee, volgde een scherpe waarschuwing. Om verder onheil op zee te voorkomen zouden de Staten van Holland nu net zo weinig acht nemen op de betaling van de ruiters en de soldaten in de grenssteden als de andere provincies deden ten aanzien van de directie van de oorlog te water. Een dag later herhaalde Holland deze exercitie met succes: de betaling van de begin 1627 gemaakte repartitie van de oude, lopende schulden van de Admiraliteiten over de jaren 1622 tot 1627 werd nu eindelijk aangenomen. Alleen Friesland weigerde, maar riep daarmee een bezending over zich af. Holland werd in ruil verzocht de betaling van zijn aandeel in de verdediging te land te hervatten.³⁴

---

³² *Besluiten Staten-Generaal 1626-1630*, www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/BesluitenStaten-generaal1626-1651, 21 januari 1627 R10; 30 januari 1627 R14; 1 mei 1627 R1 en 20 juli 1627 R12.

³³ *Ibidem*, 28 november 1628 R1 en R2; 1 december 1628 R12; 2 december 1628 R17; 5 december 1628 R10.

³⁴ *Ibidem*, 18 januari 1630 R9; 19 januari 1630 R4.

Uit de geschiedenis van dit resultaat kan worden opgemaakt dat Holland in de Staten-Generaal permanent moest sjoeren aan de gemeenschappelijke bekostiging van de kustbewaking en zeeoorlog en dat bleef ook na bovengenoemd besluit nodig. De provincie werkte net als in het geval van de Zeeuwse quote met dreigementen, maar waar de Zeeuwen snel bakzeil haalden, duurde het nu behoorlijk lang aler iets van welslagen genoteerd kon worden. Hier betrof het dan ook een zaak waarbij Holland met meer dan een tegenspeler in de Generaliteit te maken had.³⁵ In het volgende en laatste geval, dat van de Utrechtse fortificaties in 1629, ondervond de provincie enige steun in de Staten-Generaal en van de kapitein-generaal.

De vijandelijke inval op de Veluwe in de zomer van dat jaar bracht de heren van Holland ertoe in de Staten-Generaal bij Utrecht sterk aan te dringen op de al veel te lang uitblijvende uitvoering van de deels over Hollands, deels over Utrechts grondgebied lopende reeks verdedigingswerken. Ook Frederik Hendrik had vanuit het leger voor 's-Hertogenbosch meerdere keren aangedrongen op spoed in de aanleg van deze Utrechtse linie die de vijand de doorgang naar Holland moest beletten.³⁶ De staatse verovering van Wezel op 19 augustus leek echter het vertrek van de vijand uit de Veluwe aan te kondigen. Deze positieve verwachting deed de Utrechtse bereidheid te investeren in kostbare versterkingen geen goed. In de Staten-Generaal maakten de Utrechtse afgevaardigden dan ook kenbaar dat de provincie de fortificatiewerken rond de stad Utrecht niet kon betalen. In de vergadering werd duidelijk dat Holland en ook Frederik Hendrik de aanleg wilden doorzetten, juist omdat zij vreesden het momentum anders te verliezen. Holland bood dus aan het geld te verschaffen mits de Utrechtse heren voor het bedrag tekenden. Zouden zij dit weigeren, dan moest de kapitein-generaal geschreven worden om hem duidelijk te maken dat de noodzakelijke versterkingen uitbleven door onwil van de Utrechtse Staten. Verlangd werd dat Utrecht, net als Holland en andere provincies, zelf zijn fortificaties bekostigde. Die toezegging kwam er niet zodat de Staten-Generaal eind augustus een deputatie van twee Hollanders en een Fries naar Frederik Hendrik zonden. Diens bemoeienis resulteerde op 4 september in de aankondiging van de Utrechtse Staten wel 20.000 gld. te kunnen leveren voor de werken bij de stad Utrecht, maar alleen wanneer de overige kosten van de fortificaties in de provincie ten laste van de Generaliteit zouden komen.

De Staten-Generaal concludeerden dat dit niet in het belang van het land was en verzochten de Utrechters zich nogmaals over deze zaak te buigen opdat de vergadering zich na de

---

³⁵ *Besluiten Staten-Generaal 1626-1630*, www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/BesluitenStaten-generaal1626-1651, 27 januari 1629 R3 laat zien dat alle provincies achter waren met de betaling van hun aandeel in de subsidies voor de Admiraliteiten vanaf 1622.

herhaaldelijke en dringende aanzoeken niet genoodzaakt zou zien tot een scherpere resolutie. Die kwam er ook toen de Utrechtse deputatie een dag later niet toegaf. De vergadering betichtte Utrecht van gedrag een goede bondgenoot onwaardig en besloot nogmaals een deputatie naar Frederik Hendrik te sturen omdat zij zich niet meer verantwoordelijk achtte voor het nu te verwachten onheil voor de staat en de provincie Utrecht. In een mondeling en schriftelijk protest verklaarden de Utrechters daarop dat de Staten-Generaal hun provincie, die door de omstandigheden grensgebied was geworden, als zodanig hadden behoren te behandelen, naar het voorbeeld van de provincies Gelderland en Overijssel.³⁷ Vervolgens verweten zij de overige provincies en met name Holland de besluitvorming te vertragen en Utrecht te benadelen. Onder de gegeven omstandigheden zouden zij dan wel met advies en instemming van de kapitein-generaal de fortificaties bij hun hoofdstad voor hun rekening nemen.

De felle afwijzing van het optreden van Holland liet deze provincie niet onweersproken. In een contraprotest maakten de Hollandse gedeputeerden nog eens duidelijk hoe de werkelijkheid er in hun ogen uitzag. Utrecht werd in de hoek gezet als een egocentrisch en ondankbaar kind dat alle goedbedoelde inspanningen van de Hollandse Staten miskende. Hadden zij niet hun burgers, boeren en soldaten voor de bescherming van Utrecht beschikbaar gesteld? Waren ter morele ondersteuning van de benarde provincie niet extra veel Hollandse gecommiteerden met de Staten-Generaal naar Utrecht gegaan? Benadrukt werd dat Hollands aandeel in de quote 58 procent was en dat de provincie met miljoenen was bezwaard. Ook mocht Utrecht zich beslist niet op een lijn stellen met Gelderland en Overijssel, die de vijand dagelijks en continu voor hun steden hadden. De Utrechtse bewering dat het in de Unie werd benadeeld sneed al evenzeer geen hout. Holland moest zijn grenzen op meer plaatsen versterken dan Utrecht groot was en bovendien liet de vijand zich daar niet één enkele keer zien, maar dagelijks en vele jaren achtereen. Toch bleef die provincie daarvoor alleen de kosten dragen, zonder hulp van andere gewesten of ook maar een duit van Utrecht te krijgen. Kortom, de verwijten aan Holland en de overige provincies waren volkomen misplaatst en niet zij maar Utrecht zelf had de aanleg van de verdedigingslinie opgehouden. De Hollandse gedeputeerden spraken hun verwondering uit over de verkeerde en grievende uitleg die de

---

³⁶ Een gedetailleerde beschrijving van de gebeurtenissen rond de verdediging van Utrecht en omgeving aan de hand van authentieke stukken J. P. de Bordes, *De verdediging van Nederland in 1629: eene bijdrage tot de geschiedenis van het vaderland* (Utrecht 1856) 102-182.

³⁷ In deze provincies werden de fortificaties voor de helft door de Generaliteit betaald; Bordes, *Verdediging van Nederland*, 134.

provincie aan het optreden van hun Staten gaf en lieten Utrecht verder dan ook graag alleen de versterkingen volvoeren.³⁸

Nog diezelfde dag bleek dat Utrecht zijn toezegging de fortificaties bij zijn hoofdstad te zullen bekostigen niet gestand kon doen omdat deze belofte intern afhankelijk was gemaakt van de instemming van de vroedschap. Die bleef echter aftrek van de Utrechtse consenten eisen en gaf pas toe nadat Frederik Hendrik nog eens nadrukkelijk de uitvoering van de in Den Haag genomen resolutie aanbeval. Zo eindigde dit conflict waarin Holland zich voldoende gesteund wist door de overige provincies en zijn stadhouder. In de Staten van Holland werd enige weken opnieuw gerefereerd aan ‘onwillicheeden van die van Utrecht’ toen de aanleg van versterkingen bij Hinderdam aan de Vecht werd besproken, maar deze keer kwam het niet meer tot een openlijke botsing in de Staten-Generaal.³⁹

Conclusie

Uit een momentopname, ook al is het er een van enkele jaren, kunnen geen conclusies worden getrokken zonder het voorbehoud te maken dat nadere studie noodzakelijk is. Aan de hand van de webpublicatie *Besluiten Staten-Generaal 1626-1630* is hierboven het bestaande beeld van presentie en inbreng van Holland in de Staten-Generaal getoetst. Dat heeft niet geleid tot fundamenteel nieuwe inzichten. Zowel kwantitatief als kwalitatief was ook toen het optreden van Holland in de Staten-Generaal van doorslaggevende betekenis en fungeerde het gewest daar het vaakst als motor en smeerolie van de gemeenschappelijke politiek. Maar niettemin geeft dit beperkte onderzoek de nader te analyseren indruk dat Hollands overwicht niet vanzelfsprekend was maar voortdurend moest worden gerealiseerd, door besognenwerk, via extraordinaris afgevaardigden en soms met Frederik Hendrik. Hollands wil was niet automatisch wet, niet alles kon achter de schermen worden gladgestreken en als de provincie even minder alert was, kon een benoeming van een belangrijke ambtsdrager in de Generaliteit zo maar zonder haar worden geregeld. Niet voor niets moesten Hollands gedeputeerden op gezette tijden de realiteit in de vergadering uitdragen. Daarbij is het aantal zaken waarin de Hollandse gedeputeerden namens hun lastgevers openlijk in de vergadering een beheerste verontwaardiging toonden over andere gewesten echter gering. Veto's spraken zij beslist niet graag uit, waarschijnlijk om niet al te vaak overstemming over zichzelf af te roepen.

---

³⁸ *Besluiten Staten-Generaal 1626-1630*, www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/BesluitenStaten-generaal1626-1651, 27 augustus 1629 R8; 29 augustus 1629 R11; 30 augustus 1629 R12; 3 september 1629 R14; 4 september 1629 R1; 5 september 1629 R6; 6 september 1629 R1 en R8.

³⁹ *Particuliere Notulen IV* nrs. 761, 779.

In twee van de hierboven besproken gevallen verwees de provincie expliciet naar haar quote van 58 procent, maar dat dit niet vaker gebeurde suggereert dat Holland in elk geval niet al te nadrukkelijk wilde uitstralen dat wie het meest betaalde ook het vaakst bepaalde.⁴⁰ Wellicht bewerkte deze omzichtigheid ook dat de overige gewesten zich in het voorjaar van 1630 niet geremd voelden in hun besluit tot bezending van de Staten van Holland - hoewel zij dat sinds januari 1626 slechts twee maal eerder hadden gedaan - vanwege uitblijvend consent in een maand soldij, lichte van waardgelders en geld voor een nieuwe veldtocht.⁴¹ Volgens een contemporaine commentator was Hollands afhouden bedoeld 'om indirectelick, onder deckmantel van haer eygen onvermeugentheyd, ende de traegheyt van andre Provincien, als of sy alle de lasten van den oorlogh Hollant alleene overdringen willen, te disponeeren tot aenneminghe van den Trefves'.⁴² Het is veelzeggend dat aan een dergelijke intrige eerder geloof werd gehecht dan aan Hollands antwoord aan de deputatie uit de Staten-Generaal dat de provincie in financiële nood verkeerde en eerst op zoek moest naar nieuwe middelen.

---

⁴⁰ Dat zou passen bij Hollands bereidheid zich te voegen naar de traditionele rangordening waarin het formeel de tweede plaats na Gelderland bezat. Cf. Mörke, 'Kohärenzstiftung', 542.

⁴¹ *Besluiten Staten-Generaal 1626-1630*, www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/BesluitenStaten-generaal1626-1651, 25 april 1630 R11, 26 april 1630 R2, 13 mei 1630 R7. Eerder werd op 1 maart en 4 augustus 1629 besloten tot bezending door een deputatie van de Staten-Generaal respectievelijk de Raad van State teneinde financiële toezeggingen voor het leger te verkrijgen. Zie ook *Particuliere Notulen IV* nrs. 1421, 1427, 1470, 1560.

⁴² *Gedenkschriften Van der Capellen*, I, 573-574.